

OPERATIVNA NAREDBA
REDNI BROJ OPERATIVNE NAREDBE: ON 3 - OPS

Broj protokola:
2-3-50-1358-1/12

Direkcija za civilno zrakoplovstvo Bosne i Hercegovine

Izdaje se operativna naredba koja se odnosi na preciznije definisanje/objašnjenje zahtjeva za kvalificirano osoblje koje provodi obuku i provjeru letačkog osoblja za potrebe zračnog operatera nosioca Potvrde zračnog operatera – AOC, a koji su navedeni u Dodatku VI Pravilnika o usklađivanju tehničkih propisa i upravnih postupaka u području civilnog zrakoplovstva („Službeni glasnik BiH”, br.81/10)-OPS 1.

Datum izdavanja: 02.10.2012. godine

Mjesto izdavanja: Banja Luka

Obrazloženje za izdatu operativnu naredbu

U cilju pravilnog definisanja, primjene, shvaćanja i razumijevanja zahtjeva iz Dodatka VI Pravilnika o usklađivanju tehničkih propisa i upravnih postupaka u području civilnog zrakoplovstva („Službeni glasnik BiH”, broj 81/10) (u daljem tekstu: Pravilnik) – kojim se uvodi OPS 1 u regulatorni sistem civilnog zrakoplovstva u Bosni i Hercegovini i primjenjuje se za provođenje operacija civilnih aviona u komercijalnom prevozu kod svih BH zračnih operatera, potrebno je preciznije definisati/objasniti zahtjeve za osoblje koje provodi obuku i provjeru letačkog osoblja za potrebe zračnog operatera, nosioca Potvrde zračnog operatera – AOC.

Ovu Operativnu naredbu će koristiti potencijalni zračni operateri i svi nosioci Potvrde zračnog operatera (AOC) za što bolje razumijevanje i shvatanje zahtjeva koji su propisani OPS 1 - Dodatkom VI Pravilnika, a koji se odnose na osoblje koje provodi obuku i provjeru letačkog osoblja za potrebe zračnog operatera.

Operativnu naredbu će koristiti i svi zaposleni u *Flight Safety and Security Department (FSSD) BHDCA* i ostalo stručno osoblje BHDCA koje radi u oblasti zračnih operacija, koje provodi upravni postupak za izdavanje Potvrde za zračnog operatera (AOC)/ specifikacije operacija / posebnih odobrenja / odobrenja / prihvaćanja i sl, kao i stručna lica i inspektori za operacije koji provode stručni i inspekcijski nadzor nosilaca AOC.

Razlog izdavanja operativne naredbe

U periodu pune primjene zahtjeva iz Dodatka VI Pravilnika – OPS 1, u oblasti operacija zrakoplova uočene su manjkavosti koje se odnose na nedostatak preciznog definisanja/objašnjenja zahtjeva za osoblje koje provodi obuku i provjeru letačkog osoblja za potrebe zračnog operatera koji su navedeni u OPS 1.

Da bi održavali visok stepen sposobnosti zračnih operatera i članova letačke posade i da bi dostigli traženi nivo sigurnosti provođenja zračnih operacija, zračni operateri moraju udovoljiti zahtjevima nacionalne regulative i regulative Evropske unije u pogledu zahtjeva iz Pravilnika: Pododjeljak N, Letačka posada, i izvršiti potrebna prilagođavanja u Operativnom priručniku, Dijelu D, u kojem će propisati uslove za osoblje koje provodi obuku i provjeru (odgovarajuće kvalificirano osoblje).

Ova operativna naredba preciznije definiše odredbe zahtjeva OPS 1.945(a)(3), OPS 1.965(a)(3)(i), OPS 1.965(a)(3)(iii), OPS 1.965(a)(3)(iv)(A), OPS 1.965(a)(4)(ii), OPS 1.965(a)(4)(iii)

Sadržaj operativne naredbe

U skladu sa zahtjevima iz Dodatka VI Pravilnika o usklađivanju tehničkih propisa i upravnih postupaka u području civilnog zrakoplovstva („Službeni glasnik BiH“, broj 81/10) - OPS 1.945(a)(3), OPS 1.965(a)(3)(i), OPS 1.965(a)(3)(iii), OPS 1.965(a)(3)(iv)(A), OPS 1.965(a)(4)(ii), OPS 1.965(a)(4)(iii), zračni operateri moraju osigurati da obuku konverzije (conversion training) i periodičnu obuku (recurrent training) sa pripadajućim provjerama, provodi odgovarajuće kvalificirano osoblje.

S ciljem udovoljavanja gore navedenim zahtjevima zračni operater mora u svom Operativnom priručniku, Dijelu D, propisati uslove koje mora ispunjavati osoblje za svaku obuku i provjeru koju provodi.

Kao odgovarajuće kvalificirano osoblje za svaku od navedenih obuka i provjera, BHDCA će prihvatiti osobe koje imaju sljedeće kvalifikacije:

1) Obuka konverzije (conversion training) i pripadajuće provjere

- a) Obuku na zemlji (ground training) uključujući sisteme aviona, normalne, nenormalne i postupke u nuždi, može obavljati osoba koja posjeduje jedno od sljedećih važećih ovlaštenja /autorizacija za zrakoplov na kojem se provodi obuka:
  - (i) instruktor na tipu (Type Rating Instructor - TRI),
  - (ii) instruktor za klasu (Class Rating Instructor - CRI),
  - (iii) ispitivač za ovlaštenje na tipu (Type Rating Examiner - TRE),
  - (iv) ispitivač za klasu (Class Rating Examiner - CRE),
  - (v) instruktor za sintetički let (Synthetic Flight Instructor - SFI)
  - (vi) vođa zrakoplova (commander)
- b) Obuku za rukovanje sigurnosnom i opremom u nuždi (emergency and safety equipment training) koja mora biti završena prije početka obuke na avionu, može obavljati osoba koja posjeduje jedno od sljedećih važećih ovlaštenja/autorizacija za zrakoplov na kojem se provodi obuka:
  - (i) Pilot na tipu/klasi aviona
  - (ii) TRI,
  - (iii) CRI,
  - (iv) TRE,
  - (v) CRE,
  - (vi) SFI,
  - (vii) instruktor za kabinsku posadu (Cabin Crew Instructor – CCI)
- c) Obuku na avionu i simulatoru leta (aeroplane/flight simulator training) može obavljati osoba koja posjeduje jedno od sljedećih važećih ovlaštenja/autorizacija za zrakoplov na kojem se provodi obuka: TRI, CRI, CRE, SFI
- d) Linijsko letenje pod nadzorom (Line flying under supervision – LIFUS) i Linijsku provjeru (Line Check) može obavljati kapetan (commander) zrakoplova operatora koji:
  - (i) posjeduje važeće ovlaštenje na tipu zrakoplova na kojem će provoditi linijsku provjeru
  - (ii) posjeduje minimalno 500 sati naleta na tipu zrakoplova u ulozi commander-a na kojem će provoditi linijsku provjeru
  - (iii) je uspješno završio Line Check Commander training koji sadrži sljedeće elemente:
    - familirizacija sa važećom legislativom iz oblasti obuke letačkih posada, čuvanje zapisa i relevantne dokumentacije koja se koristi u obuci;
    - obuka iz koncepta CRM i u procjeni CRM vještina
    - Operator Proficiency Check sa desnog sjedišta
    - minimum 6 sektora letenja (ukupno) na zrakoplovu sa lijevog i desnog sjedišta pod nadzorom TRI ili TRE ili Training Manager (Postholder for Crew training);
    - Provođenje minimalno 4 sektora Line flying under supervision i 2 line check pod nadzorom TRI ili TRE (OJT)
  - (iv) posjeduje vežeći Line Check u ulozi kapetana na tom tipu,
  - (v) je posebno određen za tu dužost od strane operatora
- e) Uključivanje elemenata obuke rukovođenja posadom (Crew Resource Management - CRM) u svim fazama obuke može obavljati CRM instructor

- f) Provjeru stručnosti (Operators Proficiency Check - OPC) može obavljati:
  - (i) TRE , CRE s važećim ovlaštenjem za tip /klasu na kojem se provjera provodi
  - (ii) TRE, CRE, SFE s važećim ovlaštenjem /autorizacijom za tip /klasu ako se provjera provodi na uređaju za simuliranje letenja – STD
- g) Provjeru rukovanja opremom u slučaju nužde i sigurnosnom opremom (Emergency and safety equipment checks) može obavljati osoba koja posjeduje jedno od sljedećih važećih ovlaštenja / autorizacija za zrakoplov na kojem se provodi provjera: Pilot na tipu/klasi aviona, TRI, CRI, TRE, CRE, SFI, CCI

2) Periodična obuka (Recurrent training) i pripadajuće provjere

- a) Obuku na zemlji i obuku za obnavljanje znanja (ground and refresher training), može obavljati osoba koja posjeduje jedno od sljedećih važećih ovlaštenja /autorizacija za zrakoplov na kojem se provodi obuka:
  - (i) instruktor na tipu (Type Rating Instructor - TRI),
  - (ii) instruktor za klasu (Class Rating Instructor - CRI),
  - (iii) ispitivač za ovlaštenje na tipu (Type Rating Examiner - TRE),
  - (iv) ispitivač za klasu (Class Rating Examiner - CRE),
  - (v) instruktor za sintetički let (Synthetic Flight Instructor - SFI)
  - (vi) vođa zrakoplova (commander)
- b) Obuku na avionu/simulatoru leta (aeroplane/STD training) može obavljati osoba koja posjeduje jedno od sljedećih važećih ovlaštenja/autorizacija za zrakoplov na kojem se provodi obuka: TRI, CRI ili u slučaju obuke na STD-a može i SFI, pod uslovom da TRI, CRI iiii SFI zadovoljavaju zahtjeve o iskustvu i znanju dovoljnim za podučavanje navedenog u tačkama Appendix 1 to OPS 1.965 (a)(1)(i)(A)(B)
- c) Obuku za rukovanje sigurnosnom i opremom u nuždi (emergency and safety equipment training), može obavljati osoba koja posjeduje jedno od sljedećih važećih ovlaštenja/autorizacija za zrakoplov na kojem se provodi obuka: Pilot na tipu/klasi aviona, TRI, CRI, TRE, CRE, SFI, instruktor za kabinsku posadu (Cabin Crew Instructor – CCI)
- d) Uključivanje elemenata obuke rukovođenja posadom (Crew Resource Management - CRM) u svim fazama obuke i modularnu CRM obuku, može obavljati CRM instructor
- e) Provjeru stručnosti (Operators Proficiency Check - OPC) može obavljati:
  - (i) TRE , CRE s važećim ovlaštenjem za tip /klasu na kojem se provjera provodi
  - (ii) TRE, CRE, SFE s važećim ovlaštenjem /autorizacijom za tip /klasu ako se provjera provodi na uređaju za simuliranje letenja – STD
- f) Linijsku provjeru (Line Check) može provoditi osoba koja posjeduje kvalifikacije i završenu obuku kako je to propisano tačkom 1) stav d) sadržaja ove Operativne naredbe.
- g) Provjeru rukovanja opremom u slučaju nužde i sigurnosnom opremom (Emergency and safety equipment checks) može obavljati osoba koja posjeduje jedno od sljedećih važećih ovlaštenja / autorizacija za zrakoplov na kojem se provodi provjera: Pilot na tipu/klasi aviona, TRI, CRI, TRE, CRE, SFI, CCI

Navedene obuke i pripadajuće provjere navedene u tački 1) i 2) sadržaja ove Operativne naredbe zračni operateri mogu provoditi i u ovlaštenoj organizaciji za osposobljavanje za tip zrakoplova (Type Rating Training Organisation - TRTO) koja ima važeće odobrenje izdato od države punopravne članice JAA / EASA, koje je priznato od strane BHDCA i ukoliko posjeduju ugovor sa istom.

Uvođenjem ove operativne naredbe, u potpunosti se osigurava sveobuhvatna primjena i implementacija OPS 1 kako kod zračnih operatera u Bosni i Hercegovini tako i u BHDCA.

Svi BiH nosioci važeće Potvrde zračnog operatora (AOC) dužni su transponovati ovu operativnu naredbu putem izmjena Operativnog Priručnika (OM) u roku od 30 dana od dana izdavanja iste, a implementirati je do prve redovne Periodične obuke (Recurrent Training) i pripadajućih provjera.

Svi potencijalni zračni operateri dužni su transponovati ovu operativnu naredbu prilikom inicijalne izrade svog Operativnog Priručnika (OM), a implementirati je do prve Obuke konverzije (conversion training) i pripadajućih provjera.

Ova operativna naredba će važiti do donošenja uputstava / objašnjenja / savjetodavnih materijala od strane EASA ili BHDCA koji će se odnositi na predmetni sadržaj ove operativne naredbe.

Potpis generalnog direktora _____

